

SÕNAVABADUSE PIIRID

MIINA VOLTRI

Demokraatlikus maailmas on inimestele tagatud sellised endastmõistetavaks peetavad põhiõigused nagu õigus elule, vabadusele, isikupuutumatusel ja sõnavabadusele¹. Oma igapäevaelus kasutame me just kõnet selleks, et inimestega suhelda ja neile oma vaatekohti selgitada. Isegi kui meie seisukohtadega ei nõustuta, ei apelleeri vastaspool üldjuhul seaduserikkumisele (õigusele oma vaatekohta avaldada), vaid pigem näiteks moraali-reeglite rikkumisele või mõistusevastasusele (avaldatud vaatekohtade väärusele). Küsimus sõnavabaduse piiride ületamisest tekib seejuures alles neil juhtudel, kui meie arvamused kutsuvad meiega mittendustujates esile suhtumise, justkui meil poleks üldse olnud õigust oma vaatekohti avaldada, mille tulemusena nad hakkavad nõudma meie karistamist. Ehk teisiti öeldes, sõnavabadusega seotud konflikt algab tavaliselt siis, kui meie väljaütlemised on ebapopulaarsed. Simon Lee väidab isegi, et “õigus sõnavabadusele on arvamuse avaldajale kõige kasulikum just olukordades, kus arvamuse esitamine iseenesest on vale või ebapopulaarne”².

Siinses artiklis antakse lühiülevaade sõnavabaduse ühiskondlikest piiridest ning analüüsitakse Salman Rushdie, David Irvingi ja Natalie Mainesi arvamused ja loomingu põhjal tekkinud sõnavabaduse diskussioone lääne ühiskondades. Mainitud kolme näite põhjal saab eristada nii sõnavabaduse konflikti erinevaid – usulisi, legaalseid ja poliitisi – põhjusi kui ka sarnasusi sõnavabaduse konflikti tekkimisel ja arengus. Artiklis jõutakse järeldusele, et sõnavabaduse piiride kompamine ning mäng lubatavuse viimasel piiril võib küll põhjustada ühiskondlikke konflikte, kuid ka maailma edasi viia, lasta märgata probleemseid valdkondi ning jõuda nende parandamisel uute lahendusteni.

¹ Mõistet *sõnavabadus* peab autor kohaseks vasteks ingliskeelsele väljendile *freedom of expression*, mis tähendab, et selle all mõeldakse ka muid eneseväljendusviise peale kõne. Ehkki täpne vaste oleks *väljendusvabadus*, on *sõnavabadus* ajalooliselt kujunenud mõiste, mida kasutab ka Euroopa inimõiguste konventsiooni eestikeelne tekst. **Maruste, R.** 2001. Sõnavabadus ja selle piirid: Euroopa inimõiguste konventsioon, selle järelevalveorganite praktika ning Eesti õigus. – *Juridica*, nr 1. Lk 15–16. [Edaspidi **Maruste 2001**]

² **Lee, S.** 1990. The cost of free speech. London & Boston: Faber and Faber, 1990. [Edaspidi **Lee 1990**] P. 7.

Sõnavabaduse olemus ja piirid

Esmapilgul võib tunduda, et sõnavabadusel piire polegi. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 45 lõige 1 ütleb, et “igäühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil”. Sama mõtet väljendab ka Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 10 lõige 1, mille kohaselt on igäühel õigus sõnavabadusele. “See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest /.../.” Mainitud seaduste järgi on meil õigus avaldada oma arvamust ja rääkida, mida me heaks arvame, kuid mingid sõnavabaduse piirid peavad realses elus siiski eksisteerima, sest me ei ütle välja kõike seda, mida mõtleme.

Igas ühiskonnas valitsevad omad tavad, traditsioonid ja moraalireeglid, mis seavad sõnavabadusele piirid. Näiteks eestlastel on tavaks järgida ütlust “Enne mõtle, siis ütle!” Nii võime me jätta oma arvamuse enda teada juhul, kui on risk solvata kellegi teise tundeid või kui me ei soovi endale tõmmata teiste inimeste pahameelt. Õhtumaal hinnatakse teaduslikku tõe väga kõrgelt, kuid samavõrd peetakse lugu ka jõulude ja jõuluvana traditsioonist. Nii lubame me väikestel lastel tunda rõõmu arvamusest, et jõuluvana on olemas. Kui keegi räägiks lastele seda, et jõuluvana polegi tegelikult olemas, siis vaadataks tema peale halvasti, ehkki tal on seaduslik õigus nii väita.³ Nii ei ole üksnes sõnavabadusest juhindumine ja ühiskondlike tavade eiramine alati õige, vaid teinekord isegi suisa vale.

Lisaks tavadele ja moraalinormidele võivad sõnavabadust piirata ka indiviidi õigus privaatsusele, ühiskonna üldise heaolu taotlus, riiklik julgeolek või muud Euroopa inimõiguste konventsioonis avalikule võimule antud väljendusvabaduse piiramise õigused⁴. Ehk teisisõnu, teatud juhtudel võivad sõnavabadusest olulisemaks saada nii indiviidi, ühiskonna kui ka riigi omahuvivid.

Stanley Fishi järgi on “*sõnavabadus* lihtsalt mõiste”, millega me tähistame sellist verbaalset käitumist, mille abil me viime ellu oma eesmärged.⁵ Tihti

³ Lee 1990. P. 7.

⁴ *Ibid.* P. 25. R. Maruste artiklist selgub, et Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 10 lõige 2 annab avalikule võimule õiguse seostada väljendusvabadus „nii-suguste formaalsuste, tingimuste, piirangute või karistusega, mis on fikseeritud seaduses ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides korratuse või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise või õigusemõistmise autoriteedi ja erapoole-tuse säilitamiseks”. Maruste 2001. Lk 19.

⁵ Fish, S. 1994. There’s no such thing as free speech: and it’s a good thing too. Oxford: Oxford University Press. P. 102. [Edaspidi *Fish 1994*]

on nii, et sõnavabadusele toetub konfliktiolukorras just see osapool, kes on oma avaldustega pahameelt tekitanud ning kipub seejärel unustama või eitama, et ka vastaspoolel on õigus oma arvamust väljendada ja kellegi teise arvamusega mitte nõustuda.

Kõigepealt peabki mõistma, et sõnavabadus ei ole piiratud õiguse või keeluga midagi öelda või ütlemata jätta – kõigil on õigus avaldada oma arvamust, olgu see siis ühiskonna üldise arvamusega vastuolus või kooskõlas –, vaid sõnavabadusele seab piirid hoopis see, kus, mil viisil ja mis sõnadega oma arvamust teistele selgeks püütakse teha.

Salman Rushdie ja “Saatanlikud salmid”⁶

Arvamuste paljusus ja sõnavabadus on inimkonna ajaloos kõige enam konflikte tekitanud seoses religiooniga. Meenutagem kas või Sokratest, Naatsareti Jeesust, Mikolaj Kopernikut, Galileo Galileid, Martin Lutherit või Baruch Spinozat, keda kõiki süüdistati omal ajal jumalateotamises.⁷ Viimaste kümnendite kõige tuntumaks näiteks on Inglismaal 1988. aastal avaldatud Salman Rushdie teos „Saatanlikud salmid” (*The Satanic Verses*). Varsti pärast ilmumist keelustati raamat aga näiteks Lõuna-Aafrikas, Indias ja Iraanis.⁸ Et raamatus kujutatakse Muhamedi ja koraani ebatraditsioonilisel moel, kuulutas Iraani usujuht ajatolla Ruhollah Khomeini raamatu jumalateotuseks ning pani välja autasu sellele, kes Rushdie tapab.⁹

Salman Rushdie juhtum tõi kaasa ka diskussiooni Inglismaal kehtinud, kuid traditsiooniliselt kristliku religiooni jaoks mõeldud jumalateotamisvastase seaduse üle. Puudus üksmeel, kas laiendada seda seadust ka teistele religioonidele või muuta seadus üldse kehtetuks.¹⁰ Muutusi aga ellu ei viidud, kuigi need oleksid võinud vähendada Briti moslemikogukondade meelepaha. Kogukonnad leidsid, et mainitud seadus diskrimineerib neid, kuna kaitseb jumalateotuse eest küll kristlasi, aga mitte moslemeid.¹¹ Kui Salman Rushdie väitis, et “teos oli fiktsioon”, vastati seepeale: “Ei pea

⁶ „Paljud inimesed said surma meelevaldustel Bombays ja Kashmiris, pommitati raamatupoode Ühendkuningriikides ja töötajatele suunatud ähvarduste tõttu lõpetasid paljud raamatupoed, eriti USAs, raamatumüügi.” Lee 1990. P. 73.

⁷ Parekh, B. 1990. The Rushdie Affair: Research Agenda for Political Philosophy. – Political Studies, No. 4. P. 695.

⁸ Lee 1990. P. 73.

⁹ Encyclopædia Britannica. <http://search.eb.com/eb/article_9064456>, (08.11.2006)

¹⁰ Hannabuss, S.; Allard, M. 1994. Issues of Religious Censorship. – Library Review, No. 8. P. 27. [Edaspidi Hannabuss, Allard 1994]

¹¹ Lee 1990. P. 76.

olema just kõige kogenenum kirjanduskriitik, saamaks aru, et seda fiktsiooni võib tõlgendada ka faktide moonutatud esitamisenä.¹²

Kuigi Rushdiel oli õigus oma teos avaldada, ei olnud tal selleks kohustust, mistõttu pidi ta enne teose avaldamist langetama moraalse otsuse, kas mainitud õigust kasutada on üldse kohane.¹³ Iga inimene peab oma arvamusi väljendades mõtlema ka tagajärgedele, mille need arvamused kaasa toovad, samuti sellele, kas ta on valmis nende tagajärgedega koos edasi elama. Kõiki võimalikke tagajärgi ei saa kahjuks ette näha ning tagasilööke võib põhjustada ka see, kui demokraatliku ühiskonna kodanik avaldab oma arvamust selle poolt, mida peab õigeks, ning selle vastu, mida peab ebaõiglaseks või õigustamata ebavõrdsuseks.

Simon Lee on öelnud järgmist: “Sõnavabadus ei ole vaba. See on kulu- kas. Hooletu kõne, nagu öeldakse, maksab elusid.”¹⁴ Salman Rushdie sõnavabaduse hinnaks oli tõepoolest paljude inimeste elu. 1991. aastal pussitasid islami fundamentalistid Tokyo lähistel surnuks Rushdie raamatu jaapani keelde tõlkija Hitoshi Igarashi ja Milanos raamatu itaalia keelde tõlkija Ettore Capriolo. Raamatu avaldamise vastastel meelevaldustel Indias, Pakistanis ja Bangladeshis hukkus üle kahekümne inimese ja vigastada sai sadu.¹⁵

Rushdie ei saanud oma teose avaldamise tagajärgi täielikult ette näha. Oletades aga, et see oleks olnud võimalik, võib küsida: “Kui on oht nuga saada, kas siis tasub parem olla vait?”¹⁶ Loobuda oma seisukohtade avaldamisest üksnes hirmus, et need võivad pahandada kedagi teist, on kindlasti vastuolus demokraatlike sõnavabaduse ideedega.

David Irving ja holokausti eitamine

Teine näide sõnavabaduse piiridest ei puuduta religiooni ega jumalateotust, vaid olukorda, kus sõnavabadust piirab riigis kehtiv seadus. Austrias kehtib näiteks seadus, mis karistab inimest, “kes eitab, kiidab heaks või püüab õigustada natsionaalsotsialistlikku genotsiidi või teisi natsionaalsotsialistlikke

¹² *Ibid.* P. 74.

¹³ *Ibid.* P. 8.

¹⁴ *Ibid.* Pp. 24–25. Selle tsitaadi mõte hajub tõlkimisega. Inglise keeles kõlab Lee tsitaat järgmiselt: „*Speech is not free. It is costly. Careless talk, as the saying goes, costs lives.*” Sellisel tekib sõnamäng *free speech – speech is not free*, kus *free* tähendab nii vabadust kui ka hinda. Seega ei ole sõnavabadus vaba või tasuta.

¹⁵ **Hannabuss, Allard** 1994. P. 26.

¹⁶ Sellise retoorilise küsimuse esitas lektor Alar Kilp 28.11.2006 Tartu Ülikoolis ainekursuse „Teadustöö alused” raames peetud seminaril, kus arutleti sõnavabaduse üle.

inimsusevastaseid kuritegusid ajakirjanduses, televisioonis või mujal meedias”¹⁷. Mainitud seaduse alusel mõisteti Inglise professor David Irving Austrias holokausti eitamise¹⁸ eest kolmeks aastaks vangi. Kuigi kohtus tunnistas Irving, et ta oli vahepeal oma seisukohta muutnud, mõisteti ta siiski süüdi põhjendusega, et pelgalt “kuriteo kahetsemine ei saa kuritegu olematuks muuta”¹⁹.

Ehkki Irvingi juhtum on Rushdie omast erinev, võib mõlema puhul täheldada, et nende arvamused tegid kellelegi teisele haiget: Rushdie „fiktsioon” riivas mõningaid moslemeid ja holokausti eitamine (või ka rassilised märkused üldse) võis taaselustada paljude inimeste valusaid mälestusi ajaloost. Üksnes selliste valu põhjustavate sõnade lausumine võib seetõttu nende lausujatele tekitada ebameeldivusi.

Ka võib näha sarnasust selles, et konflikt tekkis vaid teatud kogukonnas. Samamoodi nagu Salman Rushdie raamat ei põhjustanud suurt diskussiooni sõnavabaduse üle kristlaste või ateistide seas, ei oleks ka David Irving näiteks Eestis holokausti eitamise eest vangi sattunud. Holokausti eitamine pole Eestis seadusega keelatud, küll aga on seda Austrias, Belgias, Tšehhis, Prantsusmaal, Saksamaal, Iisraelis, Poolas, Rumeenias, Slovakkias ja Šveitsis.²⁰

Tiit Madisson, kes oma 2006. aastal Eestis ilmunud raamatus eitab holokausti ja refereerib ning kordab holokaustieitajate uurimusi ja tuntumaid argumente, on seejuures seisukohal, et üheski demokraatlikus riigis ei tohiks olla “teatud teemal uurimuste publitseerimine” ühelgi põhjusel kas „kitsendatud või koguni keelatud”.²¹ Arvestada tuleb ka seda, et Austria on Adolf

¹⁷ **Buckley, W. F.** 2006. Austrian Justice. – National Review, No. 5. P. 58. [Edaspidi **Buckley 2006**]

¹⁸ “Vangistuskäsk anti välja juba 1989. aastal, pärast seda, kui Irving oli pidanud kaks kõnet, korrates oma vaatekohti Hitleri genotsiidi suhtes.” (**Buckley 2006**). Irving vahistati viimaks 11. novembril 2005 ja pärast seda, kui ta oli end süüdi tunnistanud 1989. aastal Austrias peetud kõnedes väljendatud seisukohtades (eitas gaasikambrite olemasolu Auschwitzis surmalaagris ja natside seotust 1938. aastal juutide vastu suunatud Kristallöö pogrommidega ning väitis, et Hitler hoopis kaitses juute), määrati talle kolmeaastane vanglakaristus natsionaalsotsialistide inimsusevastaste kuritegude eitamise eest. Irving vabanes katseajaga pärast 13 kuud väldanud vangistust 20. detsembril 2006 ja saadeti järgmisel päeval Austriast välja. Vrd **Bahovski, E.** 2006. Briti holokaustieitaja kannatused. – Postimees, 28.02.2006; vt ka: Holokaustieitaja Irving lahkus Austriast sõimeldes. – Postimees. Välisuudised, 21.12.2006.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ **Kuimet, P.** 2006. Eesti ei kriminaliseeri holokausti eitamist. – Postimees, 22.02.2006.

²¹ **Madisson, T.** 2006. Holokaust – XX sajandi masendavaim sionistlik vale. Lihula: Ohvrikivi. Lk 13.

Hitleri sünnimaa ning seal suhtutakse holokaustiteemalistesse sõnavõttudesse veelgi kriitilisemalt kui mujal maailmas. Kui Eestis kehtiksid samad seadused nagu Austrias, oleks Tiit Madisson nende alusel arvatavasti juba vangis.

Ehkki Eestis pole sellise raamatu ilmumine seadusevastane, ei tähenda see siiski, et mainitud arvamus ei põhjustaks asjaga lähedalt seotud inimestele samasugust valu nagu David Irvingi mõtteavaldused Austrias.

Natalie Maines, George Bush ja Iraagi sõda

Kolmas näide ei puuduta mitte usku ega ka riigis kehtivaid seadusi, vaid sõda. Sõja ajal on inimestel olnud alati vähem õigusi kui rahu ajal, mistõttu on igati loogiline, et sõda piirab nii arvamuste paljusust, vabadust mõelda teisiti kui ka sõnavabadust laiemalt.²² Demokraatlikus maailmas ollakse harjunud poliitikuid kritiseerima. Teinekord kodanikelt lausa oodatakse sellist kriitilist suhtumist, sest see aitab võimalolijaid kontrollida ning tagada ka rahva osalust riigi valitsemises. Võimalus vabalt kriitikat teha on demokraatia üks alustalasid. Kui aga inimesed kritiseerivad riigi presidenti ajal, mil riik on alustamas sõjategevust, võivad ka selle tagajärjed olla ettearvamatud.

Just nii juhtus Natalie Mainesiga, kes Iraagi sõja eel 2003. aastal tegi Londonis ansambli Dixie Chicks²³ kontserdil spontaanse märkuse, öeldes: “Lihtsalt, et te teaksite, meil on häbi, et USA president on pärit Texasest” (Mainesi koduosariik).²⁴ Mainesi sõnadele järgnenud poleemikas ei pandud enam tähele, et sellele kommentaarile lisas ta: “Me ei taha seda sõda, seda vägivalda /.../, aga teadke, et me toetame vägesid sada protsenti.”²⁵

Vaid kuus nädalat enne mainitud kontserti Londonis olid Dixie Chicksi liikmed Natalie Maines, Martie Maguire ja Emily Robinson esitanud Ameerika Ühendriikide Super Bowli finaalis USA hümnit „The Star-Spangled Banner”, mis tõi tookord patriootlikud pisarad staadionitäie spordifännide silmadesse. Pärast kontserti olid aga paljud inimesed nad riigireeturiteks ja

²² Selle kohta, kuidas Ameerika kodusõja, Esimese ja Teise maailmasõja, külma sõja ja Vietnami sõja ajal sõnavabadus Ameerika Ühendriikide ühiskonnas järjest laienes, vt lähemalt **Stone, G. R.** 2004. *Perilous Times: Free Speech in Wartime*. New York: W.W. Norton.

²³ Dixie Chicks oli selleks hetkeks maailma edukaim naisansambel, mis oli müünud üle 27 miljoni albumi. **Jackson, A.** 2006. *The dixie three*. – *The Times* (United Kingdom), 27.05.2006. P. 18. [Edaspidi **Jackson 2006**]

²⁴ *Ibid.*

²⁵ **Kopple, B.; Peck, C.** 2006. *Shut up and sing*. Weinstein Company: Cabin Creek Films. [Edaspidi **Kopple, Peck 2006**]

Saddam Husseini käsilasteks ristitud, nende looming oli hävitatud ja raadiojaamades keelustatud.²⁶ Olukord jõudis isegi niikaugele, et Natalie Maines sai surmaaahvardusi, mis nõudsid FBI sekkumist ning talle ja tema perele 24-tunnise kaitse korraldamist.²⁷

Need, kes olid Mainesi peale pahased, väitsid, et sõja eel ei ole lubatud USA presidendi otsustes kahelda. Samuti leidsid nad, et Maines ei julgeks oma välismaal avaldatud arvamust korrata ilmselt USAs.²⁸ Konflikt tõusis aga hiljem uuesti päevakorda seoses ansambli uue albumi ning Barbara Kopple'i ja Cecilia Pecki skandaalse dokumentaalfilmi "Shut up and sing" ilmumisega.²⁹

Kui võimulolijate otsustes ei tohi kahelda, kas siis saab üldse rääkida demokraatlikust riigist? Taas tuleb hinnangute andmisel lähtuda konflikti otsestest põhjustest. Pärast 2001. aasta 11. septembril kogetud terrorirünnakuid valdas USA-d uute sarnaste rünnakute hirm.³⁰ Iraagi sõja alustamise eel oli riigi valitsus esitanud inimestele konkreetseid sõja põhjuseid, mis tol ajahetkel tundusid enamikule ameeriklastest olevat piisavalt põhjendatud. Sõjategevust Iraagis näitas USA valitsus kui osa suuremast sõjast terrorismi vastu, ehkki mitmed kriitikud on väitnud, et tegelikult sõda Iraagis pigem pärsib terrorismivastast võitlust, kui aitab sellele kaasa.³¹

USA poliitikuid, sealhulgas ka president George W. Bushi, on teravalt kritiseeritud, kui Maines seda tegi. Ent olukorras, kus riik on alustamas sellist sõjategevust, mida suurem osa riigi kodanikest patriootlikult pooldab, on ka sõnavabadusel teistsugused piirid kui tavaolukorras.

Sõnavabaduse konfliktide võrdlus

Igas eespool esitatud näites oli sõnavabaduse konflikti põhjus erinev.

Rushdie juhtumi puhul oli tegemist **religioosse** konfliktiga, kus tema teosele taheti rakendada religioosset tsensuuri. Rushdie teos riivas mõnede moslemite usulisi tundeid, mille tulemusel tekkis diskussioon jumalateotust keelava seaduse üle, mis ei hõlmanud Inglismaa moslemeid.

Irvingi juhtum oli olemuselt **legaalne**, sest Irving eksis otseselt riigis kehtiva seaduse vastu. Inimene ei saa juhinduda karistamatult üksnes

²⁶ Jackson 2006.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Kopple, Peck 2006.

²⁹ Jackson 2006.

³⁰ Atran, S. 2004. Mishandling Suicide Terrorism. – The Washington Quaterly, No. 3. P. 70.

³¹ Rivkin, D. B. Jr. 2006. No Substitute For Victory. – National Review, No. 21. Pp. 35–36.

sõnavabadust kaitsvatest seadustest neil juhtudel, kus mõni teine kehtiv seadus sõnavabadust piirab.

Mainesi konflikt oli oma olemuselt **poliitiline**. Maines kritiseeris USA presidendi otsuseid riigile eelkõige poliitiliselt keerulisel ajal.

Kuigi käsitletud konfliktid olid sisult ja põhjustelt erinevad, võib neist leida ka teatud ühisjooni. Esiteks, konflikti mõlemal osapoolel oli õigus vastavas küsimuses oma arvamust avaldada, kuigi vähemalt üks osapooltest seda ei tunnistanud. Irvingi juhtum oli erandiks, kuivõrd Irvingil polnud seaduslikku õigust oma arvamust avaldada, kuid ka tema juhtumile võib läheneda teisest küljest: kui ta oleks esinenud sama avaldusega kusagil mujal, kus pole holokausti eitamise vastaseid seadusi, poleks ta otseselt seadust rikkunud. Sellisel juhul võinuks konflikt kulgeda samamoodi nagu Rushdie ja Mainesi juhtum, kus nende avalduste vastased läksid oma pahameele väljendamisel ning Rushdie ja Mainesi „õiguse” vastu võitlemisel liiga kaugele.

Teiseks on tegemist ühiskondlikult **ülitundlike** teemade või niivõrd **juurdunud tavadega**, et nende vaidlustamine põhjustab juba iseenesest konflikti. Iga mainitud juhtumi puhul on tegemist ühiskonnas tabuks oleva või ülitundliku teemaga. Islami usutraditsioon paistab olevat teistest religioonidest tundlikum religioonikriitika suhtes, USA ühiskond on lõhenenud sõjapooldajateks ja -vastasteks ning holokausti teema käsitlemine põhjustab pingeid üle kogu maailma, eriti aga juudikogukondades. Samasuguse ülitundliku reaktsiooni võib põhjustada ka lihtsalt mõne ühiskonnas juurdunud traditsiooni, näiteks jõuluvana traditsiooni vaidlustamine.

Kui seada kahtluse alla seisukoht, mille õigsuses on mingi inimrühm väga kindel ning millesse suhtutakse kirglikult, siis on raske ette näha selle rühma reaktsioone. Võib siiski eeldada, et reaktsioon on vähemalt sama kirglik ja fanaatiline kui usk kaitstavasse väitesse.

Neid konflikte oleks ehk saanud ära hoida või nad oleksid olnud väiksemad, kui oma arvamuse avaldamiseks oleks valitud teine koht, viis või sõnastus. Teiselt poolt on sellised juhtumid vajalikud selleks, et tekitada ühiskonnas arutelu demokraatia ja sõnavabaduse piiride üle ja neid seeläbi ka pidevalt taasluua.

Kokkuvõtteks: sõnavabaduse muutuvad piirid

Sõnavabaduse piire ei saa täpselt määratleda, sest nad muutuvad ja nihkuvad ajas. Kõik sõltub ühiskonnas parasjagu valitsevatest meeleoludest, olukordadest ja kehtivatest moraalireeglitest. Esitatud näidetest selgub, et sõnavabaduse konflikti põhjused on paljuski igale ühiskonnale ainuomased, kuid samas alati ka mingil määral sarnased. Pahameelt põhjustab tavaliselt

konfliktsete avalduste tegemise koha, aja, vormi ja sisu valik. Samu asju teises situatsioonis öeldes või end teistmoodi väljendades ei pruugi konflikt nii suureks paisuda.

Teiselt poolt ei tohi unustada, et kõigil on õigus oma arvamusele, ja kui sellega just seadust ei rikuta, on kõigil õigus ka oma seisukohti avaldada. Kindlasti tuleb ka tulevikus ette eespool esitatud näidetega sarnaseid juhtumeid, sest kõik inimesed näevad maailma erinevalt ega suuda alati vaidlusalusele küsimusele teiste vaatenurgast läheneda.

Sõnavabadusega seotud konfliktid muutuvad ka oma olemuselt seda positiivsemaks, mida kõrgemalt tasandilt neid vaadeldakse. Indiviidile, ühiskonnale või riigile võib tihti olla kasulik ja vajalik sõnavabadust piirata, kuid inimkonda tervikuna sõnavabadus vaid arendab.

Kirjandus

- Atran, S.** 2004. Mishandling Suicide Terrorism. – The Washington Quaterly, No. 3. Pp. 67–90.
- Bahovski, E.** 2006. Briti holokaustieitaja kannatused. – Postimees Online, 28.02.2006.
<<http://www.postimees.ee/010306/esileht/valisuudised/193438.php>>, (28.08.2007).
- Buckley Jr. W. F.** 2006. Austrian Justice. – National Review, No. 5, March 27. P. 58.
- Encyclopædia Britannica.** <http://search.eb.com/eb/article_9064456>, (08.11.2006).
- Fish, S.** 1994. There's no such thing as free speech: and it's a good thing too. Oxford: Oxford University Press.
- Hannabuss, S.; Allard, M.** 1994. Issues of Religious Censorship. – Library Review, No. 8. Pp. 14–30.
- Jackson, A.** 2006. The dixie three. – The Times (United Kingdom), May 27. P. 18.
- Kopple, B.; Peck, C.** 2006. Shut up and sing. Weinstein Company: Cabin Creek Films.
- Kuimet, P.** 2006. Eesti ei kriminaliseeri holokausti eitamist. – Postimees Online. 23.02.2006. <http://www.postimees.ee/230206/online_uudised/192961.php>, (27.08.2007).
- Lee, S.** 1990. The cost of free speech. London & Boston: Faber and Faber.
- Madisson, T.** 2006. Holokaust – XX sajandi masendavaim sionistlik vale. Lihula: Ohvrikivi.
- Maruste, R.** 2001. Sõnavabadus ja selle piirid: Euroopa inimõiguste konventsioon, selle järelevalveorganite praktika ning Eesti õigus. – Juridica, nr 1. Lk 14–22.
- Parekh, B.** 1990. The Rushdie Affair: Research Agenda for Political Philosophy. – Political Studies, No. 4. Pp. 596–709.
- Postimees Online.** 2006. Holokaustieitaja Irving lahkus Austriast sõimeldes. 21.12.2006.
<<http://www.postimees.ee/211206/esileht/valisuudised/235667.php>>, (28.08.2007).

Rivkin Jr., D. B. 2006. No Substitute For Victory. – National Review, No. 21, November 20, Pp. 35–38.

Stone, G. R. 2004. Perilous Times: Free Speech in Wartime. New York: W.W. Norton.

Miina Voltri

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna riigiteaduste tudeng